

Prisma

Queert litteraturpris och kollektiv läsrörelse

ABSTRACT

I denna text reflekterar Makz Bjuggfält och Lou Mattei över instiftandet och förvaltandet av det queerlitterära priset Prisma Litteraturpris. Prisma Litteraturpris grundades av PAGE 28 och Bögbibblan och delades ut första gången i december 2023. Prisma är ett ideellt projekt som kommer att fortsätta att uppmärksamma och prisa nordisk queer litteratur och skapa mötesplatser för nordiska queers.

Bakgrund

DEN 11 DECEMBER 2023 delades Prisma Litteraturpris ut för första gången under en glammig litteraturgala på Malmö Opera. Prisma är ett nordiskt queerlitterärt pris som instiftats av HBTQ+-bokhandeln PAGE 28 och den queerlitterära plattformen Bögbibblan. Visionen med Prisma 2023 var uppmärksamma och prisa verk som utforskar och förnyar den queera litteraturen och som med sin omstörtande potential och hantverksskicklighet engagerar en queer publik. Utöver detta ville vi skapa ett sammanhang för att samla den nordiska queerlitterära scenen.

Prisma Litteraturpris 2023 tilldelades verk som skildrar queera erfarenheter och/eller queera liv, det vill säga erfarenheter som bryter mot cis- och heteronormativa föreställningar om sexualitet, kön och relationer. För att ett verk skulle vara aktuellt för Prisma Litteraturpris behövde därutöver de queera erfarenheterna vara centrala i verket. En

bisexuell kompis som nämner en dejt i förbifarten räckte alltså inte för att verket skulle anses falla under kategorin queerlitteratur.

Nomineringslistorna och pristagarna utsågs av sju jurygrupper som bestod av kritiker, litteraturvetare, bibliotekarier, läsare, författare, översättare och andra litteraturintresserade personer. Jurygrupperna nominerade totalt trettio verk i sju kategorier. Pristagarna tilldelades en statyett, ett diplom, ett resebidrag och en residensvistelse sommaren 2024 som en uppmuntran för fortsatt skrivande.

Som projekt involverade Prisma 2023 fler än hundra enskilda personer och aktörer som på ideell basis bidrog med sitt kunnande, arbetstid eller andra resurser för att göra Prisma möjligt. En projektledningsgrupp om fem personer samordnade och ledde Prisma 2023. Två av dessa är Lou Mattei och Makz Bjuggfält, som inför skrivandet av den här essän träffades för att reflektera över sina erfarenheter och tankar kring arbetet med Prisma Litteraturpris.

Ett queert litteraturpris föds

Makz: Lou, berätta om hur idén om Prisma föddes!

Lou: Nästan alla mina projekt föds ur avundsjuka. Så var fallet för PAGE 28, den queera och ideellt drivna bokhandeln och kulturscenen som slog upp sina dörrar i maj 2021 efter ett och ett halvt års slit. Sommaren 2019 hade jag varit i Paris och kom hem grön av avund över alla underbara bokhandlar – särskilt HBTQ-bokhandeln *Les mots à la bouche* och den lesbiskfeministiska bokhandeln *Violette and co*. Och samma sak gällde för Prisma. Jag kände mig avundsjuk på den straighta träklitteraturen som fick så mycket uppmärksamhet, och fann det orättvist att den fick sitta i *Babel*-soffan och ta emot pris på galor. Jag kände en frustration över att den queera litteraturen, särskilt den icke-anglosaxiska, snuvades på den uppmärksamhet som den förtjänade. Ur den känslan formades idén om det queera litteraturpriset Prisma.

Makz: Jag minns meddelandet från Lou:

HEJ styrelsen älskar idén med pris! när ska vi ha möte o sätta ramarna?

Eftersom jag vet att alla goda idéer mår som bäst i källarlokalerna bjöd jag in Lou till ateljé Leslie där jag hade en skrivbordsplats våren 2023. På bara några veckor gick våra samtal från ett litet frö till ett omfattande projekt som skulle sträcka sig över landsgränser och omfatta all queer litteratur som utgivits i Norden under ett år. Hybris *very much*, men det är också storslagna drömmar som får storslagna saker att hända. Vad som gjorde att det funkade? Att vi från början enades om en tydlig och avgränsad idé: Ett queert litteraturpris med sju kategorier och lika många jurygrupper samt en glammig prisutdelning vid en gala i slutet av året. Vi ville in ta Malmös finrum med lekfull queerhet, ge den queera litteraturen så mycket medialt utrymme som möjligt och såklart – fira de författare och bildkonstnärer som ger oss den queera litteratur vi älskar så mycket.

Lou: Varför tror du att just 2023 var rätt tid att starta i gång den här typen av projekt?

Makz: Jag minns att någon (kanske Roger Wilson?) pratade i ett kulturprogram typ 2018 om den "queera litteraturvägen". Samma år grundade jag Bögbibblan och det känns som att så mycket har hänt sedan dess i det queerlitterära Sverige: PAGE 28 har grundats, Queerlit-projektet, Queerrörelsens Arkiv & Bibliotek, the litterära scenen The Queer Gaze i Göteborg, Drag Story Hour och så vidare. Mer än någonsin känns det som att det finns en hel rörelse som verkar för den queera litteraturen utanför akademien och det kändes både som en självklarhet och en nödvändighet att skapa en samlingspunkt där queera författare, läsare, förläggare kan mötas.

Lou: Som vanligt är jag rädd att ha dålig koll på historia och nutid, trots att jag googlat hur mycket som helst, men jag tror (!) att den här typen av nätverk, som samlar ihop nordiska HBTQIA+-personer som läser, skriver, älskar, reciterar, nyfiket utforskar och för första gången upptäcker den queera litteraturen ännu inte finns, men verkligen skulle behöva finnas! Rom byggdes inte på en dag dock, och att bygga ett nordiskt nätverk från noll är inte helt lätt. Däremot är det centralt i hur vi tänker oss Prisma framåt – ett litteraturpris ja, men också en plattform för utbyte runt nordisk queerlitteratur.

Makz: Rent konkret då, hur organiserade vi oss? Och varför?

Lou: Redan tidigt pratade vi om att försöka göra arbetet så kollektivt som möjligt. Jag som kommer från PAGE 28 som ju är en ideell förening med en styrelse, grupper som typ event- och inköpsgrupp och sedan många volontärer som tillsammans hjälps åt att hålla butiken öppen kände att det var mest naturligt och i linje med vår vision. Vi ville ju skapa ett queert litteraturpris där så många som möjligt kunde göra sin röst hörd. Men det är ju alltid lättare sagt än gjort. Till exempel värvade vi ett femtiotal personer till våra jurygrupper, och gav dem stor autonomi att utforma arbetet utifrån vad som passade dem.

Makz: Vi arbetade aktivt med balansen mellan enhetlighet och autonomi. Vi ville ge jurygrupperna stor frihet av tre skäl: Det ger människor möjlighet att engagera sig utifrån sina egna förutsättningar, det gick i linje med vår idé om Prisma som ett undersökande projekt och vår strävan var att Prisma ska fungera för en plats för metodutveckling utifrån frågan: "Hur pratar och värderar vi queer litteratur på ett sätt som blir meningsfullt?" Den queera litteraturen spretar och spränger, och det gör även de queera läsarna. En uttalad ambition med jurygruppernas sammansättning var att de skulle bestå av personer med olika erfarenheter, dels vad gäller exempelvis trans- och funkiserfarenheter samt erfarenheter av att utsättas för rasism men också olika erfarenheter av att prata om litteratur. Vi ville att jurygrupperna skulle vara ett sammanhang för såväl akademiker, kritiker och personer från bokbranschen som personer som inte har arbetat med litteratur men tycker mycket om att läsa. En svårighet med autonomin och friheten var att varje jurygrupp fick staka ut sin egen väg, vilket kunde vara utmanande och slitsamt och ställde höga krav på såväl den som var ordförande för en jurygrupp som jurygruppernas medlemmar. Men du Lou, kan inte du berätta mer om det nordiska perspektivet i Prisma? Vad är syftet med det?

Lou: Eftersom Sverige är litet, HBTQ+-gemenskapen är liten och litteraturvärlden likaså uppstår snabbt känslan av ett queert spindelnät av litteraturnördar. Men i vågen av queerlitterära initiativ så har i alla fall jag slagits av hur nationellt allting lätt blir. De internationella influenser som tar sig in är allt som oftast engelskspråkiga, med några

undantag, som till exempel svenskarnas älskling Édouard Louis. En fråga snurrade oavbrutet i mitt huvud: Vem är Norges Karin Boye? Vem är Finlands Yolanda Aurora Bohm Ramirez? Och *vem* är egentligen Danmarks Kristofer Folkhammar (den är enkel, det måste ju vara Bjørn Rasmussen)? Det kändes absurt att ha så pinsamt dålig koll på våra nordiska grannländers queerlitteratur, särskilt när i alla fall vissa av de nordiska språken är relativt tillgängliga för någon som är svenskspråkig. Prismas nordiska ambition springer ur en nyfikenhet för vad som händer inom de andra nordiska ländernas queera utgivning, och i deras queera rörelser i stort. Den samtida queerlitteraturen blir som ett fönster in i vad andra queers är upptagna med just nu, och i alla fall jag känner mig ganska mätt på att enbart läsa om vad amerikanska queers tänker på. I stället vill jag få kika in i queera existenser på Grönland, på Färöarna, på Island, högst upp i Nordnorge, på Åland, långt inne i de finska skogarna, i Sápmi och på den danska landsbygden. Vad har du lärt dig av att försöka etablera ett nordiskt sammanhang för queerlitteratur?

Makz: En sak som jag ständigt återkommer till i mina queera engagemang är hur aktivismen i sig fungerar som en ständig källa till ny kunskap, på ett situerat och förkroppsligat sätt som akademien i mer begränsad form kan utgöra (missförstå mig rätt, jag älskar akademien och utan de strukturer som akademien gjort synliga för mig hade jag haft svårare att avkoda de maktstrukturer som genomsyrar min aktivistiska verklighet). När vi formulerade utgångspunkterna för Prisma ville vi lägga grunden för ett inkluderande sammanhang där queers från olika geografiska utgångspunkter skulle kunna bidra, växa och lära i mötet med andra queers.

Diskussionerna i jurygruppen som utsåg *Årets nordiska verk* synliggjorde snart att de maktasymmetrier som genomsyrar olika queera communityn i Norden är betydligt mer komplexa och mångbottnade än vad jag hade förmåga att se innan vi initierade projektet. Vår formulering av nomineringskriterier blottlade hur Prisma skrivits fram ur svenskspråkig position på bekostnad av formuleringar gångbara i alla nordiska språkliga gemenskaper. Till exempel formuleringen ”erfarenheter som bryter mot cis- och heteronormativa föreställningar om sexualitet, kön

och relationer”, som inte är applicerbart i en queer färöisk kontext på samma sätt som i en svensk kontext.

Valet att anlägga ett nordiskt, snarare än ett nationellt perspektiv, aktualiserade fler koloniala och centrum-periferi-asymmetrier: Grönland–Danmark, färöiska–danska, Sverige som geografisk centralpunkt, Sápmi–Norge/Finland/Sverige och så vidare, som i olika grad begränsar queera personers tillgång till queera litterära rum. Dessa nya dimensioner tvingade oss ut ur våra bekväma tankemönster och visade på hur queer terminologi också kan vara kolonial. En förhoppning jag hyser är att Prisma som kollektiv kan arbeta med dessa maktasymmetrier på ett sätt som lyfter fram litterära uttryck från underordnade positioner och ger både deltagare och publik möjligheten att lyssna till de röster som sällan får utrymme i queer mainstream-kultur.

En (inte längre) hemlig dröm jag har är att Prisma ska kunna bjuda in till *emerging writers camp* där blivande författare, och särskilt röster som representerar minoriteter inom det queera nordiska communityt, ska få utrymme och sammanhang att utveckla sitt skrivande. Vilka insikter kring den queera samtidslitteraturen har arbetet med Prisma gett dig?

Lou: En fin sak med Prisma är att det, som någon jurymedlem så klokt sa, liksom skapar en gratis, queer läslista som varje år ger den nyfikna läsaren insyn i vad som händer just nu i den queera litteraturen. Självklart ger det inte en heltäckande bild utan mer en första ingång genom att visa upp *en* sida av vad som pågår just nu. Jag tror och hoppas att om Prisma fortsätter i flera år framöver så kommer årens nomineringslistor att bli en värdefull dokumentation av vad queera läsare läste, vad som upptog queera författare och hur queera röster svarade på den samtid de skrev i. Förhoppningsvis kommer det att kunna säga något bredare om både litteraturen och queerrörelsen i Norden i stort.

Sedan var det ju också problematiska delar av den samtida queerlitteraturen och organiseringen som kom upp till ytan genom arbetet med Prisma. Vad tänker du om det?

Makz: Efter prisutdelningen fick Prisma motta kritik. En del av kritiken handlade om hur nomineringslistorna dominerades av vita upphovspersoner. Sex av tjugonio verk (21%) hade skrivits/skapats av

upphovspersoner med ursprung utanför Europa. Ingen av pristagarna hade ursprung utanför Europa. Vi strävade efter att skapa ett inkluderande sammanhang för normbrytande litteratur, ändå stod vi med ett resultat som speglade och reproducerade den vithetsnorm vi ser i bokbranschen. Hur kunde det bli så här? Svaret är nog inte enkelt och entydigt men jag tror att ett delsvar är att vi var aningslösa när vi skapade organisationen för Prisma. När vi satte samman jurygrupperna strävade vi efter en så bred representation som möjligt, och lyckades i många avseenden med det. Vi gav också jurygrupperna stor autonomi, vilket innebar att vi som projektledning hade begränsad insyn i jurygruppernas arbete och att jurygrupperna hade begränsad kontakt med varandra. Dels räcker det inte med representation bland medlemmarna för att ett urval till exempelvis nomineringslistor ska representera en mångfald av subjekt och perspektiv – mångfaldsarbetet måste vara mer aktivt, medvetet och genomgripande än så. Dels gjorde jurygruppernas autonomi att vi som projektledning inte hade någon möjlighet att arbeta tillsammans med jurygrupperna för bredda perspektiven och urvalen. Sättet vi organiserade juryarbetet på hade helt enkelt bakbundit oss och gjort att ingen hade överblick över helheten.

För 2024 tänker jag mig att vi behöver förändra juryarbetet på tre punkter: 1) Formulera ett uttalat mål om mångfald i nomineringslistorna och jurygruppernas läsningar generellt, 2) utbilda jurymedlemmarna för att öka medvetenheten om intersektionella perspektiv samt 3) bygga en organisation där jurygrupperna kan arbeta mer tillsammans.

Lou: En ytterligare aspekt som är viktig att lyfta är att det faktum att Prisma är ett ideellt drivet projekt som kräver att de engagerade lägger ner tid och engagemang på volontärbasis också begränsar vilka som kan organisera sig och hur. Det är långt ifrån alla som har de materiella förutsättningarna för att ha tid för den här typen av projekt. De personer som sitter på värdefulla erfarenheter och perspektiv som är centrala för att säkra en bred representation inom projektet är ofta de som behöver offra allra mest för att hitta tid till ett sådant engagemang. Det är i dessa stunder man önskar att projektet hade en budget stor nog för att arbeta eller anställa personer som besitter just denna kompetens, också för

att göra den typen av arbete mer hållbart och värderat. Eftersom Prisma befinner sig någonstans mellan litteratur och aktivism är det inte heller självklart att den som letar efter ett tydligt politiskt engagemang lockas in, samtidigt som litteraturen självfallet är ett högst politiserat fält, inte minst när vi pratar om queerlitteratur.

Avslutande ord

Prisma 2023 gjorde ett stort avtryck. Det blev ett värdefullt sammanhang för oss i projektgruppen, för jurymedlemmarna och de nominerade författarna. Många av gästerna beskrev galan som en magisk kväll. Samtidigt synliggjorde och reproducerade Prisma maktasymmetrier i den queera kulturvärlden och det fick Prisma kritik för. Med hjälp av den kritiken vill vi att Prisma ska utvecklas vidare.

En ny projektledningsgrupp har bildats och om några dagar träffas jurymedlemmarna som ska utse nominerade verk och pristagare 2024 för första gången. Vi arbetar parallellt med Prisma 2024 och 2025 och vi ser framför oss ett litteraturpris som utvecklas mer i riktningen mot nordiska samarbeten och att skapa mötesplatser för queers från alla nordiska språkliga kontexter att samlas för att läsa, skriva, prata, recitera, utforska och älska den queera litteraturen tillsammans.

Vi ser fram emot att ta del av vad pristagarna av Prisma Litteraturpris 2023 har arbetat med under sina residensvistelser under våren. Vi ser fram emot djupdyka i jurygruppernas nomineringslistor i oktober 2024 och att bjuda in till en prisutdelning i Malmö i december 2024. Vi ser fram emot att träffa läsande och skrivande queers från hela Norden vid Prismas queerlitterära konferens 2025!

Maj, 2024

LÄNKAR OCH FAKTA

- Prisma Litteraturpris grundades av PAGE 28 och Bögbibblan och delades ut första gången i december 2023.
- Prisma Litteraturpris delas ut nästa gång i december 2024.
- Prisma är ett ideellt projekt som kommer att fortsätta att uppmärksamma och prisa nordisk queer litteratur och skapa mötesplatser för nordiska queers.
- Webbplats: <https://www.primalitteraturpris.se/>.
- Vi välkomnar alla som vill bidra till Prismas arbete. Du når oss på prisma@pagekulturscen.se.

Lou Mattei och Makz Bjuggfält grundade Prisma Litteraturpris. Tillsammans med August Norborg, Li Brun och Milla Leskinen ingick de i projektgruppen för Prisma 2023.

MAKZ BJUGGFÄLT är lärare och litteraturvetare. Han har studerat bland annat biologi och sexologi och har en master i litteraturvetenskap från Uppsala universitet. Makz arbetar just nu på ett längre skönlitterärt verk om pissoarer och bögar som längtar.

LOU MATTEI är grundare av PAGE 28, översättare och litteraturvetare med inriktning franskspråkig litteratur. Hon skriver även dramatik och uppträder som dragking under namnet Billy Panpiska.